

Puccini „Boheem“ eesti teatrilaval

Stseen „Boheemist“. Pildil Rodolphe (J. Haabjäär) Mimiga (L. Sellistemägi).

Vist umbes kakskümmend aastat tagasi nägi „Boheem“ Eestis esmakordselt rambivalgust ja on siiani pidevalt aastast aastasse eesti lavale püsima jäänud. Puccini võluheli vastu pole ka eesti publik suutnud külmaks jääda. Kahekümne aasta jooksul on paljud Mimi'd, Rodolphe'id, Musette'id ja Marcel'id üksteist armastanud ja vihanud ja sama hulk vanu mantleid on Colline'id arstirohtude ostmiseks pandimajja viinud. Poleks huvituseta heita vastse uuslavastuse puhul põgus pilk tagasi ja kaasa elada „Boheemi“ lavaarengu.

Hanno Kompus oli see mees, kes Puccini surematu meisterteose eesti teatripublikule esitas. Olga Mikk-Krull ja Made Päts laulsid habrast Mimi'd, A. Viikholm ja Karl Ots — luuletaja Rodolphe'i Aleks. Arder — maalikunstnik Marcel'li, Karl Viitol — muusik Schaanard'i, Helmi Einer — Musette'i ja filosoof Colline'ina esines veel praegugi omal kohal püsiv Benno Hansen. Selles koosseisus, või mõningate dubleerimistega esitati „Boheemi“ ligemale kümme mekond aastat.

„Boheemi“ lavaaedus on analoogiat „Boheemi“ maailmaesietenduse saatusega. Teatavasti ei saanud see esietendus kuigi erilise menu osaliseks ja triumf algas nn. Rooma esietendusest, kus publiku maruliste ovatsioonide vastu tulles juba tänavriietuses Mimi ja Rodolphe ooperi finaali veelkord ette kandis. Sellist temperamenti ei saa põhjamaa hingelaadilt muidugi nõuda, kuid võime siiski märkida, et 12 aastat hiljem, s. o. 1936. a. „Boheem“ võitis tallinlaste südamed võrdlemisi suure hooga, olles sama „tembuga“ hakkama saanud kaks aastat varem Tartu „Vane-muises“ tartlastega. Nimetagem siinkohal ka võiduka lahingu peasüüdlased Tallinnas: Mimi Olga Tiideberg ja Marta Runge, Musette — Ida Loo ja Liidia Aadre,

Rodolphe — Eedo Karrisoo ja Martin Taras, Marcel — Vootele Veikat, Colline — Benno Hansen ja Nikolai Suursõõt, Schaanard — Artur Rinne. Tartus (esitatud samas järjekorras): Tooni Kroon, Helmi Aren ja Linda Tubin, Heino Uuli ja Herb. Nau, Hugo Sutt, Amandus Lattik, Valdeko Loigu. Osaliste pikas nimistus kuni tänaseni kohtame veel Mimi'dena: Liidia Aadret, Irma Kalvetit, Linda Sellistemäge, Maret Panki. Rodolphe'idena: Jaan Haabjäärve, Heino Ottot, Marcel'idena — Georg Talešit, Andrei Christiansenit, Ernst Kruudat. Colline'ina — Valter Hiirt, Ott Raukast, Musette'idena — Milli Rebast jne.

Meie ooperijõudude paremik on kõik „Boheemist“ läbi käinud, igaüks oma moodi edukalt. Dirigentidena on esinenud prof. Raimund Kull, Kazimir Šypris, P. P. Lüdig, Priit Nigula ja Ed. Tubin. Lavastajaina siiski vaid kaks: Hanno Kompus ja nende ridade kirjutaja, samuti nagu lavakujundajatenagi Aleks. Tuurand ja Vold. Haas.

Võib-olla võiks veel juurde lisada, et 1932. a. ka Itaalia ooperi rändtrupi kavas seisid muude ooperite seas Puccini „Boheem“. Selle etenduse kaasalajad peaksid hästi mäletama väikest ja tulihingelist Alessandro Grandat — poet Rodolphe'ina ja üldse kogu kunstnike kvartetti nende tihedas koosmängus. Kas on see nüüd põhjamaise temperamendi küsimus, kuid lastes silme eest mööda kõik olnud boheemlaste koosseisud, tundub mulle, et sujuvus, kergus ja mänglevus on tulnud aastatega, mida rohkem ansambli ühes koosseisus on esinenud. Üsna kindlalt tohiks mainida, et aastatega on süvenenud ka arusaamine „Boheemi“ põhialustest ja sellest olenevalt nõutavast väljendusoskusest. „Boheemi“ ei saa lihtsalt maha laulda, sest selleks on ta liiga veristlikult kirjutatud. Ma ei mõtle siin mahalaulmise termini all prevaleerivat kallakut mängulisele elemendile, mis iseenesest on paindumõiste, vaid tugevat interpreteerimise oskust. Just muusikaliste abinõudega peab siin iga mees olema täiesti kodus. Puccini ooperid on kõik kirjutatud niivõrd tugeva lavanärviga, et see otsemalt nõuab igalet Puccini dirigendilt (s. t. muusikalise külje eest vastutajalt) sama tugevat lavalist vaistu. Sümfoonikule jääb Puccini lavamuusika võõraks ja komponisti lavastituatsioon ja meeleolusid iseloomustavad orkestraalsed finessid jäävad tihti välja toomata. Neid esineb aga Puccini ooperite partituurides lugematul määral. Samuti aitab Puccini partituur üsna kindlalt ära määrata osaliste ja stseenide karakteri, milleks omakorda lavastaja peab omama partituuri lugemise oskust. Neil kahel eeltingimusel ja tihedas koostöös dirigendi ning lavastaja vahel võib Puccini ooperite lavastamises saavutada väljapaistvaid tagajärgi.

Just „Boheemile“ sarnlevate ooperi partituuride najal peaksid muusikajuhid tegelema andma konkreetseid näpunäiteid autori mõtete dešifreerimiseks (miks mitte ka lavastajale, kui too partituuri lugemises pole kodus), saavutades sellega ainuõigeid lähtekohad teose lavamuusikaliseks interpreteerimiseks. Vastasel korral jääb lava ja orkester kaheks iseseisvaks faktoriks ja nende ühendajaks on vaid dirigendi taktikepp.

Stseen „Boheemist“. Pildil Marcel (V. Veikat) ja Musette (M. Rebane).

Olles avalikud, tunnistame, et selles suunas jätkub meilgi kõigile veel küllaltki ülesandeid, üksteise mõistmist ja teinekord isegi enda mahasurumist, mis eriti teatri õhkkonnas tundub nagu väga raskena. Teatris ristuvad väga paljude individuaalsed huvid ja sellepärast oleks üsna loomulik, et just siin tugev endakriitika üldisi huve aus hoiaks. Ooperikunst on üks suuremaid ja raskemaid sünteeskunste lavakunstile hulgas ja esitab sellisena oma juhtkonnale ka kõige delikaatsemaid ülesandeid. Kuivõrd edukalt need ülesanded on lahendatud „Boheemi“ puhul, jäägu kõrvalseisjate otsustada.

„Boheem“ on peatükk Puccini enda elust. Me teame, millises atmosfääris loodi „Boheem“. Suur tuba, kus ühel pool seisab pianino ja mille ees istub Puccini — teisel pool laudkond lärmitsevaid sõpru kaardilauas. Vahetevahel käib mõni sõbradest väljas, et muretseda vajalikke toiduaineid kõhumurede lahendamiseks. Veinipudelid täiendavad boheemlikku miljööd. Seal kõlab Puccini suust kaardilauangu katkestav hüüatus, ning sõbrad kogunevad kõik klaveri ümber. Äsjavalminud stseenid kantakse ette üldiseks arvustamiseks; samas arutatakse küsimused läbi ja fikseeritakse paberile, enamikul juhtudel on aga kõik vaimustatud, sest loodud helides tajuvad nad iseenda mansardkorra elu. Puccini oli tookord vaene ja elas oma sõpradega nagu Rodolphe ja Marcel oma kaaslastega. Sellepärast näemegi „Boheemi“ partituuris nii tabavalt iseloomustavaid jooni. „Boheem“ on fragment peost suhu elavate kunstijüngrite elust, koos rõõmudega ja murepäevadega. Sellisena on ta meile mõistetav ja sellisena on ta sammunud oma võidurada ligi poolsada aastat maailma kõikidel lavadel.

EINO UULI.